

utolsó mondatot és felnéz a könyvből. Lehet próbálkozni, amíg el nem megy az eszünk, sok mindent lehet, és ha van az életnek valamiféle értelme, akkor az, hogy megtaláljuk, mi az, ami érdemes.

Szeifert Natália: *Az altató szerekről* (Ágyregény), Pesti Kalligram, 2017.

a tükröd én vagyok...

Zólya Andrea Csilla

(Tóth Krisztina gyerekkönyveiről)

A *Felhömesék* és a kötet ikerpárjaként szintén 2017-ben megjelenő *Zseblámpás mesék* Tóth Krisztina előző gyerekkönyveitől eltérően egy másik objektív alkalmaznak, melyek fókuszsa elsősorban az apró részletekre élesít, láthatóvá teszi és felnagyítja a világ apró, leheletnyi részleteit, az alig látható lényeit és eseményeit. Míg *A lány, aki nem beszélt*, az *Anyát megoperálták* és az *Orrfújós mese* is egy-egy hosszabb lélegzetű,

Zólya Andrea Csilla 1978, Székelyudvarhely. Jelenleg Szentendrén él. Tanulmányait a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen végezte. Kritikus, szerkesztő, tanár. Önálló kötetei: Irodalmi paródia és parodisztikus beszédmodok az erdélyi magyar irodalomban (2012), Szabadcsavar (2014).

nagyobb horizontot átfogó, sokszorosán rétegzett társadalmi és/vagy emberi aspektust, illetve történetet működtet, addig a *Felhömesék* és a *Zseblámpás mesék* öt-öt rövid meséje egy-egy makró képen keresztül emeli ki az egyes részleteket világunkból, miközben a háttér nagyrészt elmosódva olvad a homályba. A fentebb felsorolt három meseregény mindegyike egy-egy nagylátószögű objektíven keresztül nagyobb tereket és szélesebb perspektívát mutat meg, több nézőpontot is váltogatva ábrázolja a történeteket, közben pedig végig ügyel az apró részletek kiemelésére és közelhozására is. A *Felhömesék* és a *Zseblámpás mesék* viszont a parányin keresztül segítenek meglátni a dolgok mögött rejlő tágabb összefüggéseket és az életünket mozgásban tartó törvényszerűségeket. Ez az elsősorban óvodásoknak szóló két mesefüzér tulajdonképpen a bennünket körülvevő világ apró rezdüléseire, titokzatos, tűnékeny lényekre irányítja a tekintetünket és az érzékeny figyelni tudás fontosságára tanítanak. Tulajdonképpen annak a kíváncsiságnak, éberségnek és érzékenységnek a megőrzésére szólítanak fel, amire a világot felfedező és azt a birtokukba vevő kisgyerekek képesek, s aminek tudása viszont sokszor idővel a gyerekekből és a felnőttekből elkopik s feledésbe merül.

A fentiek tükrében Tóth Krisztina gyerekkönyveinek világa roppant színes és a témák legváltozatosabb spektrumát fedi le. Előszere-ttel ad hangot elfedett, elhallgatott és tabuvá vált témáknak is, beemelve őket egy olyan mesevilágba, amelyben a történetek ugyan a mese és a valóság határán mozognak, de általuk mégis a valóság egy-egy fontos szeletét, történéseit vagy szereplőit ismerhetjük meg.

Nemcsak a tabudöntögetés szempontjából tekinthetjük a szerző egyik legkiválóbb és legmegrendítőbb mesekönyvének *A lány, aki nem beszélt* című kötetet, hanem mert egy megérintően gyönyörű mese a teljesség megtalálásáról.

A főszereplő lány története három (*A teknő, Az emlékező forrás és Az erdei emberek*) rövidebb, egymással összefüggő meséből szövődik össze, ezekben egyaránt jelen vannak a születés, az elhagyás, az örökbefogadás, az egymásra találás és az önazonosság megelégsége eseménysorai. Az eredetmítoszokból és a cigány népmesék gazdag szimbólumrendszeréből táplálkozva, de időnként a népi humor üdítő forrásanyagából is merítve egy nagyon is mai történet bontakozik ki az elhagyott és megtalált lányról. A meseregény egyik központi gondolata, hogy a szeretet által a hiány hogyan fordulhat át teljességgé. A gyerekek mutatnak példát szüleiknek: az erdei testvérek, a bagoly és a kék vizű forrás segítik lánytestvérüket, hogy rátalálhassanak az emberek az erdőben és megmenthessék az életét, és ők azok, akik visszavezetik a lányt a gyökereihez, megtanítják emlékezni és megtalálni a nemzőszüleit. A fogadott testvérbáty szintén kulcsszemély, ő találja meg a lányt az erdőben és mindvégig biztos támasza marad. A testvéri szeretet kapcsolja tehát össze őket egy családdá, a testvérek teremtik meg az egységet és a harmóniát az édes és fogadott testvérek között, a nemzőszülok és befogadó család között, de a természet és az ember között is.

Az *Anyát megoperálták* szintén a nyílt beszédet választja a tabusítás és az elkendőzés helyett egy olyan témáról, ami sok családot és kisgyereket is érinthet, arról szól, mi minden történhet, ha rákos lesz a szülő és mi mindennel kell szembeülnie a gyerekeknek és a családnak. A kötetnek vitathatatlanul fontos helye van a kortárs hazai gyerekirodalomban, nemcsak mert úttörőnek számít témaválasztása révén, hanem mert remek humorral, derűvel, szellemességgel, nyíltsággal, de ugyanakkor mély empátiával mutatja be egy súlyos betegséggel szembenéző család mindennapjait. Rámutat, a nehéz időkben is mennyire fontos, akár életmentő lehet, hogy tudjunk nevetni és együtt nevetni másokkal, s

hogy nyíltan beszéljünk a traumákról és problémákról is. Egy óvodáskorú kislány szemszögén keresztül bontakozik ki az édesanya betegségének és gyógyulásának a története, időnként pedig komikus jelenetek szül az új szavak és helyzetek megismerése. Ilyen, amikor a kislány az operálás fogalmat ízlelgeti, ahogy azt a korábbi ismereteit mozgósítva az opera szóhoz társítja: „Ha anyát megoperálják, az azt jelenti, hogy kiabálva fognak neki énekelni? Biztosan így van, mert a nagypapa mindig azt szokta mondani, hogy a zene gyógyít.” (15.) Tóth Krisztina egy térképész precizitásával méri fel és ábrázolja a kellemetlen részleteket, amikkel szembenéz a rákos anyuka, a korábbi mindennapok biztonságát elveszítő, új helyzetekbe kerülő és félelmeivel is küzdő kislány, a feladataival és aggályaival egyedül harcoló apa és a nagyszülok. Mindezt mindvégig mély együttérzéssel és megértéssel teszi.

Nem mondható szokványosnak az *Orrfújós mese* cselekményének helyszíne, sem szereplői, sem a történet, hiszen egy Peti nevű óvodás kisfiú orrában (és körülötte) történnek nagyrészt az események, a főszereplők pedig fikák, akik egy nagy influenzajárvány előidézéséről álmodoznak. Fikkelstein úr az arisztokratikus lelkületű korosodó zöld fika, aki a hűséges ocsmány háziállatával, Bacival Fikula asszony társbérelőjévé válik, mindent elsöprő szerelem fűződik közöttük, örök hűséget fogadnak egymásnak és olyan nagyreményű jövőbeli náthamestereket és járványkirálynőket nemzenek, mint Fikuci, Fikusz és Findula. Az *Orrfújós mese* frissítő humorral és penge éles iróniával lépi át, s részben fel is számolja a jól felépített tabuink határait. Rámutat, mennyire fontos, hogy nyíltan tudjunk beszélni akár a kellemetlenek vagy undorítóknak elkönnyvelt dolgokról is, hogy az óvodások is megismerjék az orruk anatómiai és fiziológiai jellemzőit, s azt, hogy mi minden állhat egy jókora nátha hátterében,

elvégre az ő orruk is könnyen fíká és bacik lakosztályává válhat. Ebben az orrok szőrszála között tett gondolatbeli utazásban undok jellemzőik mellett emberarcúvá válnak a fíká, emberi érzésekkel és ambíciókkal, így időnként nekünk is tükröt tartanak egy-egy gesztusukkal. A feledhetetlen szórakozás gyerekek és felnőttek egyaránt biztosított, de természetesen, ha mint olvasók találkozunk zöld kocsonyás testükkel egy könyv szereplőiként.

E fenti három kötetől eltérően a *Felhőmesék* és a *Zseblámpás mesék* nem a tabukról, hanem az ismeretlenről, a rejtettől más-kor pedig a titkokról és titokzatos dolgokról szólnak. Így betekinthetünk többek között a föld alá, a metróalagút titokzatos járataiba, a mozgólépcső és a metrókocsi alá, tanítás után az óvodába, a jelzőlámpa belsejébe, a fagyasztóba, ahol menedékre lelhet nyáron a világ legkisebb hőembere, és hallhatjuk a halak, denevérek, kígyók mondatait, vágyait, a buborékok hangját és megismerhetjük egy majdnem százéves bácsi gondolatait. E rövid mesék célja, hogy feszegetsek és szélesítsék a kisgyerekek ismereteit a világról, és azok továbbgondolására is bírjanak. Ezt nyomatékosítják a *Felhőmesék*ben többször megismétlődő tudásra vonatkozó kérdések, kijelentések és felszólítások: „Tudnotok kell, hogy a denevérek nappal alszanak” (3.), „Jut eszembe, tudod te egyáltalán, mi az a küsz?” (15.), „Nem tudod, milyen a víz alatt élni!” (18.), „Tudnotok kell még – hadarta Bubor mama –, hogy rengeteg rokonotok él még ezen a földön.” (29.) A *Zseblámpás mesék*ben hangot és arcot kapnak a gyerekek által sejtett félelmetes lények és történetek is. A *titokzatos Csizmaevő szörny* című mesében Marci, a főszereplő kisfiú anyukája az események következtében mégis kénytelen szembesülni a metróalagútban élő szörny létezésével: „Sokszor támadt az a különös érzése, hogy odabent nemcsak a metró lakik, hanem

valami fújtató szörnyeteg is, amelyik a metrókocsik aljára kapaszkodva változtatja a helyét, és szuszogva bujkál az utasok elől. Néha a két megálló közötti úton, az ülésre térdelve látta is a szörny árnyékát a falon. Amikor megkérdezte az anyukáját, hogy szerinte él-e valami lény a metróalagútban, az anyukája csak nevetett, és azt felelte, hogy amit Marci látott, az csak egy falra ragasztott hirdetés volt”. (39) Természetesen nemcsak Marci tud a szörnyről, hanem az óvodástársai is, akik majd figyelmeztetik társukat, hogy a mozgólépcsőnél is vigyázni kell.

A *Felhőmesék* több szövegében gyakran hangsúlyos az élet esszenciájának megfogalmazása, a különféle bölcseszavak kimondása, súlyuk időnként túl is terheli ezeket a történeteket, viszont kétségtelen, hogy mindannyiszor az élet szépsége, szeretete, tisztelete, méltósága és a szabadság fontossága fogalmazódik újra bennük. Össze- és együttlolvashatóak a sérült, fogságba esett kis küszhöz szóló bátorító szavak, amelyeket a főszereplő kislány, Lili mond ki (*A kis hal, aki elvesztette az uszonyát*) a Bubor mama és Bubor papa kis buborékgyerekeiknek szóló tanításaival (*Buborékmesé*). Lili ekképp vigasztalja a kis halat: „– Ha az emberek csak a tükröt kérdeznék, nagyon keveset tudnának ám magukról. A tükör csak azt mutatja – folytatta Lili –, hogy minden arc szabálytalan! A világon minden lénynek, ahogyan neked is, különbözik az egyik oldala a másiktól. Kinek jobban, kinek kevésbé. Nincs olyan teremtett lény a világon, akinek a jobb és bal fele egyforma volna, és ezt a tükör is tudja. Azt viszont, amit egy másik ember lát, ha ránk néz, azt a tükör nem tudja megmutatni. Ugyanúgy, ahogy az eget folyton felhők takarják, úgy takarja el a tükörképünk az igazi arcunkat.” (20–21.) E gondolatmenetet a következő kijelentésben viszi tovább és összegzi a kislány: „– A te tükröd én vagyok – mondta Lili. – Biztosíthatlak, hogy egészen különleges

halacska vagy.” (21.) Szavai összecsengenek a Bubor szülőknek, az élet tűnékenységének tudatában tett bátorító szavaival: „– A Buborok nem élnek sokáig (...), de az életük csupa tündöklés”. (28.) Szárnyalásra buzdító mondataik az élet szépségére és megbecsülésére tanítják a kis buborékokat: „Rokonotok az egész szívárványos égbolt, ami felé szálltok. De nektek sokkal könnyebb, mert ő széles és örök, ti pedig aprók és tűnékenyek vagytok”. (29.) *A vízisiklók királya* című mesében Lili szabadítja ki és ezzel megmenti a nagyobb fiúk által összefogdosott vízisiklókat, a vízisiklók királya pedig hálája jeléül felajánlja neki a hűségét. Fontos és tanulságos kapcsolat az övék. A kötet többi meséjétől eltérően itt nem annyira a szavakon, mint a tettek keresztlül neveli és egyengeti Lili útját a vízisiklók királya, tőle tanulja meg, mit jelent és hogyan kell megbecsülni, ha valakire bármikor számíthat az ember.

A kötet egyik legmeghatározóbb találkozása és kapcsolata az utolsó írásban, *A majdnem százéves bácsi* meséjében bontakozik ki. Péter bácsi, az idős szomszéd nemcsak egy szerethető és figyelmes öregúr, hanem az elmúlt évszázad történéseinek át- és túlélője, akinek tudása ennek jegyében a felnövekvő Lili számára is felbecsülhetetlen. Tőle tanulja meg a múlttól és jelenről azt is, ami a történelem órán nem hangzik el, hogy csak humorunkat és méltóságunkat megőrizve lehet igazán túlélni. Meglepődhet az olvasó, amikor Lili egyik alkalommal Hitlerről kérdezi Péter bácsit, hogy mit mondana neki, szóba állna-e azzal az emberrel, aki elpusztította a szüleit és a testvéreit. Péter bácsi tömör és ironikus válasza lehengerlő: „Azt mondanám neki – hunyorított Péter bácsi –, hogy jusztt itt vagyok! – azzal ment tovább, mert várta őt a cirmos kandúr meg a kajla vizsla.” (50.) Az évek során Lili egy apró titkos dobozba gyűjti Péter bácsi lejegyzett tanácsait, talán nem véletlen, hogy pont kilencvenkilenc gyűlik össze

belőlük. Szimbolikussá válik ez a szám, ahogy a teljesség felé mutatva lehetővé teszi a századik tanácsnak a megtalálását, ami már Lili és az olvasók feladata marad. E felvetés további kérdéseket generál gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt, az olvasóközönség szempontjából kortalanná is téve a kötetet.

A *Felhömesék* öt meséjéből négynek Lili a főszereplője, a *Zseblámpás mesék* viszont a középső mese révén kapcsol vissza az előző kötethez, újra a kislány a főszereplő, amelyben anyukájával megalkotja a világ legkisebb titkos hőemberét, akit majd az év melegebb időszakaira beköltöztetnek a család fagyasztójába. Időnként benéznek hozzá és büszkén mutatják meg a legkedvesebb vendégeiknek, akinek majd évente átveszik a helyét a fagyaltok között az újabb és újabb apró hőemberek. Ez a teremtés és gondoskodás szintén az élet további rejtelmeibe avatják be Lilit.

A mese, mint a világunk tükre, a lények és a történekek arcának sokféleségét mutatja meg, egy olyan tudást mozgósít és ment át az újra és újramesélés révén az időtlenségbe, amiből a múltbeli és jelenbeli valóságaink rejtett oldalai is lelepleződhetnek. A két kötet sok szálon fonódik össze, koncepciójukban és a kivitelezésükben is nagyon hasonlóak. Mindkettőben fontos elem a mesék újramesélhetőségének végtelensége és azok kollektív tudássá válása, ami közös keretet is ad, miáltal ugyanaz a motívum zárja *Felhömesék* kezdő meséjét, mint ami a *Zseblámpás mesék* utolsó történetét. A *Mese a denevérről, aki madár akart lenni* főszereplője, Demeter denevérként próbálja ki a madarak életét, kalandos útja során megismeri a nappali világot, veszélybe kerül, de egy kislány mégis segít neki hazatalálni. A mese viszont itt nem ér véget, ugyanis azzal, hogy megismeri a többi denevér is Demeter kalandjait, az övék is lesz a története, amit majd az újramesélések révén újra- és újratertemtenek: „mindez régen történt

már, azóta újabb denevérnemzedék nőtt fel azon a tágas, sötét padláson. Most is van egy öreg denevérrasszonyosság, aki reggelente megkérdezi a fejjel lefelé lógó, szárnyukba burkolódzó kicsiket, hogy miről meséljen nekik elalvás előtt. A kicsik fészkelődnek, aztán azt válaszolják vékony kis ultrahangjukon: – Mesélj nekünk a kis denevérről, aki madár akart lenni!”. Az Éjszaka az óvodában című mese záró jelenetében Andi néni rájön, mi történhetett éjszaka az óvodában, senkinek nem szól róla és kitereli diszkrétén a gyerekeket a szobából, becsukja az ajtót, hogy a játékok és a mesekönyvek kipihenhessék az éjszakai kalandjaikat. Az udvarra kimenet viszont kéri a gyerekek, meséljen, amire ő: „Ma inkább fejből mesélek, válaszolta a kicsiknek. Mit szeretnétek hallani? – Azt tesék elmesélni – kiabálták a gyerekek –, amikor a játékok kiszöknek éjszaka az ajtón!”(56.) E mesék a kollektív tudás részévé válva folyamatosan újramesélődnek, miután a mesélés öröme tartja őket mozgásban. Az apró pillanatokban rejlő sok-sok érték és a rejtve maradó dolgok elmesélése köti egybe őket, akárcsak Lili alakja, hiszen egyrészt róla másrészt pedig neki szólnak a mesék, miközben a teljességet kísérlik meg megragadni. Ennek jegyében a *Felhömesék* és *A zseblámpás mesék* változatos helyeket járnak be az égtől a földig és a vizekig, a föld legrejtettebb sötét zugaitól a napfényben légiesen szárnyaló buborékok világáig, a mélységeket és a magasságokat egyaránt megragadják, akárcsak az örököt és a tünékenyt. Időnként természetesen előkerül az elemlámpára is, hogy a sötétben a részletek ne vesszenek a homályba. Varázslatos világ ez, ahol a tárgyak, állatok és emberek kölcsönösen meghallják és megértik egymást. Ha figyelünk rájuk, lehet mi is meghalljuk a századik tanácsot.

Tóth Krisztina: *A lány, aki nem beszélt*. Móra Kiadó, Budapest, 2015.

Tóth Krisztina: *Anyát megoperálták*. Móra Kiadó, Budapest, 2015.

Tóth Krisztina: *Orrfújós mese*. Centrál Média-csoport ZRT, Budapest, 2015.

Tóth Krisztina: *Felhömesék*. Magvető, Budapest, 2017.

Tóth Krisztina: *Zseblámpás mesék*. Magvető, Budapest, 2017.

Anna naplója

Nyirán Ferenc

(Mikecs Anna: *Altató* – Gerlóczy Márton regényéről)

*Kicsi virágnak hívtalak,
s most csak árnyék vagy, kicsi árnyék.
Hívogatók a sugarak
s állok, mintha kezedre várnék.*

*Talán úgy volna jobb nekem,
ha én is halványabbra válnék,
s együtt járnánk a réteken:
te is árnyék s én is csak árnyék.*

Nyirán Ferenc 1951, Debrecen. Versei és kritikái folyóiratokban és online irodalmi portálokon olvashatók. Apróságok kicsiny tárháza című verseskötete a 2016-os Ünnepi Könyvhétre jelent meg a Műút-könyvek sorozatban.